

УДК 811.161.2:378(437.6)

DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-01.05.2026.002>

Теряев Д. О.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри східнослов'янської філології
та інформаційно-прикладних студій
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
лектор Інституту україністики
Пряшівського університету в Пряшеві (Словацька Республіка)
[ORCID.org/0000-0001-8667-090X](https://orcid.org/0000-0001-8667-090X)

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СЛОВАЧЧИНІ: ДОСВІД ПРЯШІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У даній розвідці розглянуто особливості вивчення творчості Тараса Шевченка у Пряшівському університеті (Словацька Республіка) в умовах міжкультурної освітньої взаємодії. Проаналізовано основні методи викладання, зокрема поєднання літературознавчого аналізу, коментованого читання, міждисциплінарних практик та перекладознавчого підходу. Особливу увагу приділено синтезу інтелектуальних та емоційно-естетичних складових у процесі навчання, що забезпечує глибше засвоєння художнього матеріалу та сприяє формуванню міжкультурної компетентності студентів.

У сучасних умовах глобалізації та активізації міжкультурних контактів виняткового значення набуває викладання національних літератур у закордонних освітніх просторах. Українська література, насамперед творчість Тараса Шевченка, постає важливим чинником формування культурної ідентичності та засобом представлення України у світі.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю узагальнення досвіду викладання української літератури за межами України, зокрема у словацькому академічному середовищі, де відбувається інтеграція українського літературного канону в іншу культурно-мовну систему.

Творчість Тараса Шевченка є об'єктом численних літературознавчих досліджень [1; 2], у яких розглядаються ідейно-художні особливості його спадщини, проблематика, поетика та вплив на розвиток української культури [3; 4]. Водночас питання методики викладання творчості Шевченка в іншомовному середовищі потребує подальшого осмислення, а надто з урахуванням сучасних освітніх підходів.

Метою дослідження є аналіз особливостей викладання творчості Тараса Шевченка в Інституті україністики Пряшівського університету у Пряшеві (Словацька Республіка) та обґрунтування ефективності комплексного підходу, що поєднує літературознавчі, перекладознавчі та міждисциплінарні методи.

У Пряшівському університеті в межах курсу «Нова українська література», що охоплює період від Івана Котляревського до Василя Стефаника, значна увага приділяється творчості Тараса Шевченка. Його спадщина вивчається із застосуванням як традиційних, так і сучасних методів навчання. На семінарських заняттях студенти проводять комплексний аналіз текстів, що включає визначення теми, ідеї, проблематики, характеристику образної системи, аналіз художніх засобів, а також інтерпретацію ліричного героя. Такий підхід сприяє розвитку аналітичного мислення та формуванню навичок наукового аналізу тексту.

Дисципліни «Коментоване читання» та «Коментоване читання для вчителів» відіграють важливу роль у навчальному процесі. У межах цих курсів студенти здійснюють детальний аналіз творів із урахуванням історико-культурного контексту. Практика декламування поеми «Кавказ» та інших поетичних творів, а також читання у ролях драми «Назар Стодоля» сприяють глибшому емоційному сприйняттю тексту та розвитку мовленнєвих навичок.

Викладання ґрунтується також на міждисциплінарному підході. Зокрема, у процесі навчання студенти аналізують екранізації творів Тараса Шевченка. Перегляд і обговорення фільмів («Коліївщина», «Прометей», «Назар Стодоля», «Наймичка», «Тарас. Повернення» та ін.) допомагають простежити, як літературний текст трансформується у візуальному мистецтві.

Важливим є й залучення мистецького контексту. Студенти, які навчаються за комбінованими програмами, досліджують творчість Тараса Шевченка як художника, а також музичні інтерпретації його творів. Аналіз опер, балетів і пісень на його тексти сприяє формуванню цілісного уявлення про його спадщину як багатомірного культурного явища.

Окрему увагу приділено перекладознавчому аспекту. Студенти аналізують словацькі переклади поезій Тараса Шевченка, зокрема «Садок вишневий коло хати» та «Заповіт» (Перекладачі Я. Виплель, Ю. Кокавець [5]). Зіставлення оригіналу і перекладу дозволяє простежити особливості передачі ритму, образності та емоційного забарвлення, що сприяє глибшому розумінню специфіки художнього перекладу.

Наприклад, початкові рядки поезії «Садок вишневий коло хати» у словацькому перекладі («Večer») [5, с. 344] відтворюються як: «Višňový zádek před chatou...». Уже на цьому рівні спостерігається прагнення перекладача зберегти базову образну модель оригіналу — ідилічну картину українського

сільського вечора. Водночас лексема «zádek» лише частково відповідає українському «садок», що зумовлює певне звуження семантичного поля образу, оскільки втрачається конотація затишку та культурної маркованості українського сільського простору.

У наступних рядках перекладу («broučci létají sem a tam...») простежується адаптація образу «хрущів», які є культурно специфічним елементом українського пейзажу. Використання узагальненого слова «broučci» (жучки) свідчить про прагнення перекладача зробити текст більш зрозумілим для іншомовного реципієнта, однак водночас призводить до часткової втрати національно-культурної специфіки образу.

Особливої уваги заслуговує ритмомелодична організація тексту. В оригіналі поезії «Садок вишневий коло хати» домінує плавний, співучий ритм, який створює ефект гармонійності та спокою: «Садок вишневий коло хати, / Хрущі над вишнями гудуть...». У словацькому перекладі цей ефект частково збережено, зокрема у рядку «Višňový zádek před chatou...», де використано подібну синтаксичну побудову. Водночас інтонаційна структура зазнає змін через інші фонетичні та ритмічні особливості словацької мови, що призводить до певного зміщення музичності оригіналу.

Аналогічно, у перекладі «Заповіту» («Zavet») [5, с. 343] зберігаються патетика й закличний характер твору. Зокрема, рядок «Keď ja zomriem, zahrabte ma...» відповідає українському «Як умру, то поховайте мене на могилі...». Тут перекладач досить точно передає змістовий компонент, зберігаючи імперативність і зверненість до адресата. Водночас у подальших рядках («prostred stepi širo-šírej...») спостерігається спроба відтворити епітет «широкого» через повтор («širo-šírej»), що є типовим засобом компенсації втрат у поетичному перекладі.

З фонетичного погляду, переклад демонструє адаптацію звукової організації тексту до норм словацької мови. Зокрема, змінюється система наголосів, що впливає на ритмічний малюнок вірша, а також частково трансформується інтонаційна структура, особливо в рядках із підвищеною емоційною напругою. Попри це загальний емоційний тон твору – поєднання особистісного і громадянського звучання – залишається збереженим.

Зіставлення оригіналу та перекладу дає змогу виявити основні перекладознавчі трансформації: лексичні заміни, узагальнення, ритміко-інтонаційні адаптації та часткову компенсацію втрат художніх засобів. Такий аналіз дозволяє студентам усвідомити, що поетичний переклад не є механічним відтворенням тексту, а передбачає складний процес інтерпретації, у якому важливо зберегти баланс між змістовою точністю та естетичною адекватністю.

Робота з перекладами творів Тараса Шевченка сприяє глибшому розумінню його поетики, розвитку критичного аналізу тексту, мовного чуття та усвідомленню специфіки міжмовної комунікації в художньому дискурсі.

Важливе місце посідає позааудиторна діяльність. Традиційно день народження Тараса Шевченка відзначається у формі літературних читань українською та словацькою мовами, що сприяє закріпленню знань і популяризації української культури. Практичний досвід засвідчує ефективність поєднання когнітивних та емоційних компонентів навчання: аналітичного розбору текстів і їхнього емоційного сприйняття через декламацію та культурні заходи. Такий підхід підвищує мотивацію студентів до вивчення української літератури.

Отже, досвід викладання творчості Тараса Шевченка в Інституті україністики Пряшівського університету у Пряшеві підтверджує ефективність комплексного підходу, що поєднує літературознавчий аналіз, коментоване читання, перекладознавчі та міждисциплінарні методи, а також інтеграцію інтелектуальних і емоційно-естетичних складових навчання.

Такий підхід сприяє не лише засвоєнню літературного матеріалу, а й формуванню міжкультурної компетентності, розвитку перекладацьких навичок та популяризації української культури у європейському освітньому просторі.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці нових методичних підходів до викладання української літератури як іноземної, зокрема з використанням цифрових технологій та інтерактивних форм навчання.

Список літератури

1. Дзюба І. Тарас Шевченко : життя і творчість / І. Дзюба. Київ, 2008. 726 с.
2. Жулинський М. Історія української літератури ХІХ століття : у 2-х книгах : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / за редакцією М.Г. Жулинського. Київ, 2005. 652 с.
3. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. Київ, 2006. 347 с.
4. Шевченко Т. Кобзар. / Тарас Шевченко; [текстол. підгот. та прим. С. Гальченка]. Київ, 2011. 816 с.
5. Шевченко Т. Повне видання творів Тараса Шевченка. Том ХІІ. Поезія Шевченка чужими мовами. За редакцією й із статтями Богдана Кравцева. Чікаго, 1963. 400 с.